

FRANÇOIS RABELAIS

GARGANTUA

Traducere de
BREBEANU ALINA LOREDANA

Editura MondoRo
București

CARTEA I

Către onorabilul și nobilul traducător al lui Rabelais

Rabelais, a cărui istețime uimitor fost-a făcută să cuprindă
Oameni, profesii și-acțiuni,
Cu-atâta forță viguroasă, ca și cum
El ar trăi deasupra fiecăruia din ei, pe fiecare-a biruit;
Cu-atâta-ndemânare pricepută și fără de efort,
Așa cum, ca un șarpe, prin răs ar vrea el să ucidă,
Astfel că, deși ale sale file nobile se-arată
Antice și gotice, iar sufletele șterse îndură
Să le întoarcă, cu gândul de-ar găsi
Doar monștrii cruzi ai unei minți,
Și nu vreun gând frumos închipuit; când înțelepții
Serios îl dezgolesc de-a lui sălbatică închipuire,
Topesc a lui zgură, descoperind comoara cea masivă,
Și șlefuiesc tot ce li s-a părut mai aspru arătat-nainte,
Cătându-i sensul cel adânc, dezvăluindu-i voioșia cea ascunsă,
Înflăcărând aceea ce-nainte părea ca de pământ
(Cucerind acele lucruri de mare importanță,
Ce-i dificil în limbă și în sens),
De-ar apărea citat pe vreo cinstită tablă
Din vechea-nțelepciune a hieroglifelor cele din Egipt.
Aici, deși vedeți doar monștri și-arătări,
Dați peste ale filosofiei mistere toate.
Căci el fost-a înțelept și mai presus crescut
Să afle omenirea ce-i și cum putea-va fi condusă:
S-a aplecat asupra lor, asemenea-nțeleptului acela
Ce călărea un băț, când asta era treabă de copii.
Căci suntem ușuratici și posaci și trebuie
Să râdem bine, păcăliți ca să ne-ncredem;
În vreme ce un strop negru de flegmă zace
Amenințând greoi și-nfricoșând o ceată,
Și amăgind-o lingușind, cu toată forța ei capricioasă,
Jalnic întinsă și cârpită pe de-a lungul,

Pe când gloata-obosită prin vis i se supune
 Unei vorbiri atât de-adormitoare și sforăie de-a lungul zilei,
 Prin zgomot ale lor minți se ușurează
 Tot pe-atât cât mieunatul de pisici sălbatice înfricoșează hoții.
 Rabelais fu însă altceva, un om
 Croit din tot ce arta și natura au putut
 Să facă dintr-un geniu arzător – el fost-a unul
 Al cărui suflet a fost trecut deopotrivă
 Prin toate artele vieții, ce a-nțeles
 Oricare strategie prin care ne abatem de la bine;
 Pentru-a putea mai bine învăța virtutea neînvinsă,
 Întocmai cum unii vorbesc împotriva păcatelor propriilor inimi,
 El preferat-a cu dreaptă alegere ale adevărului mijloace,
 Filosof ascuns sub ale măscăriciului veșminte.
 Astfel a îmblânzit vechile fiare ale lui Aesop
 Un om neînfricat, rușinându-l prin morală;
 Astfel, romante brave, părănd a afișa
 Mărețe-alaiuri de dorință, prezintă platonice iubiri;
 Astfel bătrâna Sparta, dacă o șansă rară
 I-ar arăta un beat sclav, și-ar învăța copiii cumpătarea;
 Și tot astfel au ridicat poezii ultimi prin noblețe
 Scena la înălțime, făcând din măscărici un rege.
 Și, nobil domn, cu hotărâre pășind
 Pe-această cale grea, necunoscută, fără de-nțeles
 Pentru ai ei locuitori, tu ne apari
 Ca-ntreagă desfătare ce fost-a disperarea noastră,
 Împrăștiindu-și cețurile, înveselindu-și cinica-ncruntare
 (Căci strălucirea radioasă acum îl încununează pe-ntunecatul de
 Rabelais),
 Lăsându-ți bravele și-eroicele griji ce trebuie
 Să facă mai bună omenirea și să-ți păstreze praful,
 Trezindu-ne la realitate pentru ca astfel să vedem
 Toată-nțelepciunea gasconă și din Cromarty
 Pe lângă care Rabelais ne este adus
 Și că a noastră Scoție nu e barbară.

J. de la Salle.

Rablofilia Primul deceniu Elogiul

*Musa! canas nostrorum in testimonium Amorum,
 Et Gargantueas perpetuato faces,
 Utque homini tali resultet nobilis Eccho:
 Quicquid Fama canit, Pantagruelis erit.*²⁷

Argumentul

Aici voiesc să cânt în chip tainic
 Cu pana smulsă din a faimei aripi,
 De Gargantua ce-a-nvățat să facă toaleta unui rege.

Primul deceniu

I.
 Veniți în ajutoru-mi, stele binevoitoare; o mare vâlvătaie
 M-aruncă-n amorțea! Laudă eu trebuie s-aduc
 Aceluia ce a schimbat această muncă fără de-nțeles
 Într-o atât de eroică formulă.

II.
 Ce-nțelepciune n-ar cere martiriului să-i țină
 Deasupra capului lauri de aur,
 Când pentru fiecare gând măreț se spune o perlă cât dovleacul:

²⁷ „Muză! Prin cântecul din testul nostru de dragoste
 Pe Gargantua nemuritor îl faci,
 Astfel că dai naștere unui atât de nobil ecou al omenirii:
 Oricine ar cânta fama, pantagruelic fi-va.”

III.

Iar una ca aceasta este a artei capodoperă,
Un lucru niciodată egalat de vechea Grecie:
Un lucru încă fără de egal, o-adevărată Lână de Aur.

IV.

Viciul este un soldat ce luptă împotriva omenirii;
Poți ca să-l cauți, fără a-l găsi vreodată':
Căci este invidios, iar viclenia-i se citește printre rânduri.

V.

Și astfel ocărăște la beție pe toate câte fost-au mai-nainte,
Și pentru desfrânate dame le-arată indecente
Și-expune fețele pictate și negrele lor petice în fața orișicui.

VI.

Bând, este un dușman demn de temut,
Mulțumit cu o plăcintă de șase penny
(cu panglici de diamant, pintenii de-argint și șase cai)...

VII.

Cât despre fumul de țigară răsucit în cercuri
Multe a zis și multe-a mai vorbit,
Dar nu atuncea s-a aflat, iar schița s-a-ncălcat.

VIII.

Muză! Închipuire! Nădejde! Veniți acum și vă-nălțați mai tare,
Adunate-n norul cel cu vene albastre
Și-nvăluți în brațe-angelice acum acest copil măreț.

IX.

Și alte laude să îi închin eu aș începe
Dacă pe-un drum sau într-un han ar poposi
Atâtea vicii, de-ar trebui în laț ca să le prind.

X.

De-aceea, Muza mea, întinde-ți pânzele
Și slobozește blândul tău salut
Cu toată arta ta și cu metafora ce trebuie a dăinui.

Oceanul ne e acum parte-a trecutului.
Rămân inegal două moduri date.
Chiar dacă mintea face demoni răi ca să se nască,
Cu-nțelepciunea Rabelais înaintea-n toate.

Malevolus.

Rabelais către Cititor

Prieteni buni, cititori ai mei ce răsfoiți această carte,
 Nu vă simțiți jigniți privind la ea:
 Vă lepădați de toată afectarea cea coruptă,
 Căci ea nu are răutate, și nici viciu:
 E-adevărat că nu v-aduce înaintea
 Vreun lucru valoros, ci numai voie bună;
 Gândind atunci că vreun necaz tulbură a voastră minte,
 Alt subiect mai bun nu am putut găsi;
 Un bob de voieșie alungă o palmă de tristețe,
 Căci râsul șade mult mai bine unui om.

CARTEA I

CAPITOLUL I

Despre spița și vechimea neamului lui Gargantua

Pentru cunoașterea spiței și a vechimii neamului din care se trage Gargantua, mă văd silit să vă trimit la *Marele Hronic Pantagruelin*¹. Din acesta veți afla mai amănunțit cum au venit uriașii pe lume și cum se coboară din ei, în linie dreaptă, Gargantua, tatăl lui Pantagruel. Nu mi-o luați în nume de rău că acum nu mă pot ține cu exactitate de el, deși e adevărat că, cu cât v-aș fi reamintit mai multe din el, cu atât v-ar fi plăcut mai tare, dovadă pentru asta fiindu-ne Platon, în *Philebo* și *Gorgias*, și Flaccus², care spune că unele povestiri, ca cea de față, de pildă, sunt cu atât mai plăcute cu cât sunt mai des spuse.

De-ar da Dumnezeu ca fiecare să-și cunoască tot așa de bine spița neamului său de la potop și până în zilele noastre! Eu unul cred că sunt azi pe pământ mulți împărați, regi, duci, prinți și papi care se trag din cine știe ce rufoși și zdrențăroși, după cum, dimpotrivă, sunt mulți calici, nevoiași și cerșetori, care se trag din spița și din neamul marilor regi și împărați de altădată – atâta sunt de uimitoare prefacerile stăpânirilor și împărățiilor din vechime: de la asirieni la mezi, de la mezi la perși, de la perși la macedoneni, de la macedoneni la romani, de la romani la greci¹, de la greci la francezi.

Iar de vreți să vă dau vreun indiciu în ceea ce mă privește pe mine, cel ce vă vorbește, apoi aflați că eu cred că mă trag din cine știe ce rege sau prinț de pe vremuri, deoarece nu s-a mai pomenit om care să dorească mai tare ca mine să fie rege și chiabur, și asta numai și numai spre a putea duce un trai îmbelșugat, fără muncă, lipsit de griji și înstărindu-mi prietenii și pe toți oamenii de treabă și cuminiți. Mă

¹ Adică *Pantagruel* (cartea a II-a), care apăruse mai înainte.

² Quintus Horatius Flaccus (Horațiu); pasajul la care se referă Rabelais se află în *Ars poetica*, v. 365.

¹ E vorba de Imperiul Bizantin, socotit pe vremea lui Rabelais ca fiind grecesc.

mângâi însă cu gândul că voi fi pe cealaltă lume, fără doar și poate, mult mai avut chiar decât îndrăznesc să sper acum. La fel sau, de se poate, și mai bine, căutați și voi să vă alungați necazurile și beți vinul cât mai rece, de-i cu puțință.

Întorcându-ne la vorba noastră, trebuie să vă spun că, din mila Proniei Cerești, izvodul cu spița neamului lui Gargantua ne-a fost păstrat din vechime mai întreg ca oricare altul, afară doar de acela al Domnului nostru Iisus Hristos – de care însă nu mi se cade mie, păcătosul, să vorbesc, căci nu acesta este scopul meu și diavoli, adică falșii acuzatori și evangheliștii prefăcuți se vor întoarce împotriva mea. Această genealogie a fost găsită de Jean Audeau într-o livadă pe care o avea aproape de Arceau Gauleau, mai jos de Olive, cum mergi spre Narsay, unde, pe când lucra cu niște muncitori la desfundatul șanțurilor, hârlețele lor izbiră într-un sicriu de bronz, mare și atât de lung că nu i-au mai putut da de capăt, fiindcă se prelungea hăt departe, până sub stăvilarele Vienei. Deschizându-l într-un loc unde era însemnat cu imaginea unui pocal împrejurul căruia era scris cu slovă etruscă² *HIC BIBITUR*, găsiră nouă clondire așezate la fel ca și popicele în Gasconia³, iar sub clondirul din mijloc dădură peste o carte groasă, mare, cenușie, drăgălașă, mititică, mucegăită, mirosind mai tare, însă nu mai plăcut ca trandafirii. În acea carte era scrisă, cu slove cântălărești⁴, foarte pe larg, spița neamului – nu pe hârtie, nici pe pergament, și nici pe ceară, ci pe o scoartă de ulm, care însă era așa de tare măcinată de vreme încât abia se mai putea citi printre rânduri.

Mi-a fost dat mie, nevrednicul, ca, folosind ochelari foarte măritori și întrebuițând meșteșugul citirii slovelor șterse arătat de Aristotel, să o pot tâlmăci, după cum vedeți, pantagruelizând, adică bând după pofta inimii și citind înfiorătoarele isprăvi ale lui Pantagruel. La sfârșitul cărții era o mică lucrare intitulată *Farafastâcurile doftoricești* sau *O amestecătură de păreri extravagante*. Șoarecii și moliile, sau, ca să nu spun minciuni, poate că și alte vietăți stricătoare, i-au ros începutul¹; restul îl redau mai jos, din respect pentru vechimea lucrării.

² Slovele etrusce, derivate din vechiul alfabet grecesc, sunt socotite ca cele mai vechi și mai greu de descifrat. *Hic bibitur* – „Aici se bea”.

³ În Gasconia, ca de altfel și în alte părți, popicele se așază pe trei rânduri paralele a câte trei popice în fiecare rând.

⁴ Întrebuițate în cancelaria papală. Era o scriere cursivă, cam greu de citit.

¹ Aceasta se vede prin aceea că literele de la începutul celor cinci versuri din prima strofă lipsesc.

CAPITOLUL II

Farafastâcurile doftoricești sau O amestecătură de păreri extravagante găsite-ntr-un vechi ceaslov²

A venit al Cimbrilor împlânzitor
Zburând prin aer, de rouă fiindu-i frică;
Atunci ciuberile s-au umplut de zor
Cu unt proaspăt căzut în ploaie mică,
Încât learcă fiind udată-o bunică,
Strigă tare: „Dați-i, în ajutor, o mână,
Căci barba-i, de balegă, parcă-i o chică,
Sau țineți-i măcar o scară la-ndemână!”.

Spuneau că talpa i-ar pupa mai bine
Decât ar bate mătânii-ntruna,
Dar iată că un obraznic oarecine,
Venind de unde s-a rupt struna,
Spuse: „Să ne ferim întotdeauna
De șarpele ascuns ca o mare sculă
Și de-om încerca să-i dovedim minciuna
Afla-vom o pată-n fundu-i de căciulă”.

Când fu să-nceapă a citi citirea,
Nu găsiră-n ea decât coarne de vițel,
„De-acum m-am prăpădit cu firea,
Și m-am dus, fraților, pe copcă”, spuse el.
Îi dădură atunci parfum de mușețel,
Lăsându-l în pace ca să stea pe cuptor,
Cu nădejdea că va făuri un cercel
Drept jug pe grumazul afurisiților.

² Acest capitol e o „enigmă”, gen literar foarte gustat pe vremea lui Rabelais. Pomul întreg e un joc de cuvinte, se pare, fără un înțeles anumit.

Pălăvrăgind, vorbiră despre toate,
Din câte-s pe pământ, în lună și în stele,
Încât de-ar fi fost adunate, poate,
Ca niște lungi șiraguri de mărgele,
S-ar fi mândrit ca niște proști cu ele,
Și-ar fi rămas cu gurile căscate,
Căci asta-i una din acele belele
Ce cad pe capul prostimii-nfricoșate.

Zice-se c-atunci fost-a corbul jumulit
De Hercules ce din Libia se-ntorcea.
„Dar cum, răcni Minos, n-am fost și eu poftit?
Cu toții-acolo îs chemați și-ați vrea
Așa ușor să-mi treacă supărarea?
Și de mâncare-ncă să le dau, socot...
Dar nul! Oricât le-ar fi așteptarea,
De m-ar lua chiar dracul, cu neamul meu cu tot!”

Și, ca să-i dea gata, veni Q.B. cel șchiop,
În zi de sărbătoare, c-un mare alai,
Însă morarul, văr cu marele Ciclop,
Pe toți îi nimici. Își șteargă nasu' -ncal
Cel care crede că a cânta din nai
E-un fleac, o treabă-acolo, ușurică,
Așa cum ai sări din zbor pe șapte cai,
Și nu un lucru greu ce inima-ți despică.
Nu mult în urmă, pasărea lui Jupiter
Voi ca să le dea răsplata cuvenită,
Însă, văzându-i că ispășire cer,
Se temu că lumea, rămânând uimită
De-așa ispravă mare, nemaipomenită,
Nu-nceapă a juca deodată-ntr-un picior
Și, țopăind întruna, ca o zăpăcită,
Să spargă bunătatea de ulcior.

Fu dar totul astfel bine rânduit,
Deși Ateea¹, gligana 'naltă ca prăjina,
Venise-acolo cu gând bine chibzuit,
Să vadă cum Pantasileea², regina,
Ajunsă-acum bătrână, își plătea vina
De altădată, căci îi striga fiecare:
„Tocmai tu te-ai găsit s-arunci tina
Pe-a Romei flamuri-n veci biruitoare?”

De nu era Junona, pe-un falnic curcubeu
Șoimul aducându-și-l la vânătoare,
De batjocură ar fi scăpat cu greu,
Căci o băgaseră la mare strâmtoare.
Se-ncheie însă pacea mântuitoare,
Primind două ouă de la Proserpina,
Și-acolo de va fi rătăcitoare,
Să fie legată pe vârful d'Albospina.

Șapte luni-apoi, fără douăzeci și două,
Cel ce Cartagina dărmă odinioară,
Veni printre-acești nătângi zevzeci
Și le ceru partea lui de moșioară,
După vechea lege a tragerii pe sfoară
Trebuind să ia fiecare un crâmpel,
El crezând că se mănâncă tot ce zboară
Și că-i bun prilej de-un curmei de tei.
Veni-va însă vremea aceea mult visată
Când tot omul cu trei funduri de ceaun
Își va face viața tare-mbelșugată,
Hrănindu-se ca-n ziua sfântului Crăciun;
Căci nu e nimeni chiar așa nebun
Să lepede vrabia pentru cioara din par,
Lăsând-o să fugă pe-un înalt gorun,
Știind că-n veci n-o s-o mai vadă iar.

¹ Ateea, zeita gâlcevei.

² Pantasileia, regina amazoanelor.